

результатів і наслідків спроби українців відродити державність на початку ХХ ст. Вважаємо, що означений у статті напрямок наукового аналізу перспективний. Визначені питання не можуть бути вичерпно висвітлені в межах однієї статті і тому вимагають поглибленого вивчення українськими дослідниками, відмежування від політичних дискусій і численних історичних стереотипів.

Джерела та література

1. Грушевський М. Українська партія соціалістів-революціонерів та її завдання // Хто такі українці і чого вони хочуть. – К., 1991.
2. Грушевський М. Лист до редакції щоденника "Вперед" // Хто такі українці і чого вони хочуть. – К., 1991.
3. Шульгін О. Михайло Сергійович Грушевський як політик і людина // Збірник на пошану Олександра Шульгіна (1889–1960). Записки НТШ. – Т. CLXXXVI. Праці історично-філософської секції. – Париж; Мюнхен, 1969.
4. Промова О. Шульгіна на ювілейних зборах у Нью-Йорку (3 нагоди його 70-ліття) // Збірник на пошану Олександра Шульгіна (1889–1960). Записки НТШ. – Т. CLXXXVI. Праці історично-філософської секції. – Париж; Мюнхен, 1969.
5. Винниченко В. Відродження нації. – К., 1990.
6. Винниченко В. Заповіт борцям за визволення. – К., 1991.
7. Бачинський Ю. Большевистская революція і українці: Критичні замітки. – Берлін, 1928.
8. Мазепа І. Большевизм і окупація України. Соціально-економічні причини недозрілості сил української революції. – К.; Львів, 1922.
9. Мазепа І. Підстави нашого відродження. – Б.м., 1946. – Ч. I: Причини нашої бездержавності.
10. Мазепа І. Україна в огні і бурі революції 1917–1920. – Б.м., 1949.
11. Шаповал М. Соціологія українського відродження. – К., 1994.
12. Млиновецький Р. Нариси з історії українських визвольних змагань 1917–1918: Репринт. видання. – Львів, 1994.
13. Вакуловський В. Як ми будували державу? // Визвольний шлях. – 1970. – № 6.
14. Донцов Д. За яку революцію. Репринт видання. – Львів, 1990.
15. Верстюк В. Концептуальні проблеми вивчення історії Української революції // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя, 2000. – Вип. XI.
16. Грицак Я. Українська революція, 1914–1923: нові інтерпретації // Грицак Я. Страсті за націоналізмом: Історичні есеї. – К., 2004.
17. Грицак Я. Чому зазнала поразки Українська революція // Грицак Я. Страсті за націоналізмом: Історичні есеї. – К., 2004.
18. Кремень В. Знаменні віхи Української революції // Урядовий кур'єр. – 1997. – 11 листопада.
19. Солдатенко В.Ф. Українська революція. Історичний нарис. – К., 1999.
20. Грабовський С. Українське державотворення революційної доби: виклики часу і відповіді нації // Розбудова держави. – 1997. – № 2.
21. Гошуляк І. Українська революція 1917–1920 рр. Досвід та уроки національного державотворення // Визвольний шлях. – 2001. – № 6.
22. Лисяк-Рудницький І. Українська революція з перспективи сорокаліття // Історичні есе. – К., 1995. – Т. 2.

Summary

The article presents a brief review of the points of view of the Ukrainian revolution participants and modern historians on the results of the national-liberation struggle of the Ukrainians at the beginning of the XX century.

І.В. Ткаченко

ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ ЩОДО ПРИВАТНОЇ ДРІБНОЇ ТА КУСТАРНО-РЕМІСНИЧОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ В РОКИ НЕПУ (НА ПРИКЛАДІ МОСКВИ)

Сучасні проблеми розвитку промисловості України спонукають звертатись до вивчення історії функціонування різних організаційно-правових форм даної галузі. Невід'ємною складовою господарства в різні історичні періоди було дрібне виробництво. Воно не зникло з розвитком великої індустрії, а продовжувало існувати і виконувати свої функції: створювати додаткові робочі місця, формувати і підтримувати конкурентне середовище тощо.

Зацікавленість даною сферою економічної діяльності пояснюється тим фактом, що в сучасній Україні дрібне підприємництво розвинуте недостатньо. Його внесок у створення ВВП становить лише 13-15%, того часу як у розвинутих країнах – 60-80% [1.-2003.-№11.-С.86]. Тому вивчення досвіду використання дрібного виробництва у подоланні економічних проблем є на сьогодні досить актуальним. Прикладом використання дрібного підприємництва у промисловості була нова економічна політика. Особливий інтерес викликають процеси відновлення й функціонування дрібної та кустарно-ремісничої промисловості Москви як специфічної господарської одиниці країни.

У періодичних виданнях 20-х рр. висвітлювались нагальні проблеми розвитку дрібної та кустарно-ремісничої промисловості. Публікації газет “Экономическая жизнь” [2] і “Торгово-промышленная газета” [3] містили багату на фактичний матеріал інформацію з даної проблеми. Основні тенденції розвитку даної галузі промисловості в роки непу знайшли відбиття в численних статтях, які подавались у журналах “Вестник промысловой кооперации” [4], “Плановое хозяйство” [5], “Экономическое обозрение” [6] та “Экономическое строительство” [7]. У них представлено матеріал, який стосується загальносоюзних процесів і тих, що мали місце в дрібній і кустарно-ремісничій промисловості Московської губернії та Москви в роки непу.

Проблемам розвитку приватного капіталу присвячені праці дослідників 20-х рр. А.А. Рибникова [8], І.Г. Мінгуліна [9]. Вони фрагментарно наводять дані про розвиток даної галузі промисловості Москви. Особливий інтерес представляли наукові розвідки сучасних російських дослідників В.Г. Афанасьєва [10.-С.46-56], І.А. Козлова [11.-С.61-85], В.Б. Жиромської [12], Л.М. Лютова [13]. Вони, вивчаючи різні аспекти непу, значну увагу приділили процесам, що відбувались у приватному секторі дрібної та кустарно-ремісничої промисловості країни, використовуючи також дані по Москві.

Автор статті ставить за мету на прикладі Москви показати політику радянської держави щодо приватного сектору дрібного виробництва, спрямовану на поступове витіснення його з економіки країни. Джерельною базою даної статті є документи правлячої партії та уряду країни, статистичні дані ЦСУ СРСР, результати перепису населення 1926 р. і матеріали з фондів Центрального муніципального архіву Москви (далі ЦМAM) [14], використання яких сприяє більш ґрунтовному вивченню проблеми.

Наявність великої кількості дрібних підприємств була особливістю російської промисловості на початку ХХ століття. Як і інші галузі, дрібна промисловість зазнала негативних впливів за роки Першої світової та громадянської воєн, але ступінь її руйнування був меншим у порівнянні з великою. Так у 1920 р. продукція кустарної промисловості країни становила близько половини загального виробництва [10.-1990.-№ 6.-С. 48].

У структурі промисловості Москви дрібні та кустарно-ремісничі підприємства напередодні впровадження непу становили також значну частку. У доповіді на Президії Московської міської Ради народного господарства про стан цієї галузі промисловості міста в 1920 р. відзначалось, що падіння виробництва на державних фабриках спричинило відродження старих дрібних підприємств і створило сприятливий ґрунт для виникнення нових [14.-Ф.2036.-Оп.1.-Спр.47.-Арк.1]. Слід зазначити, що дрібна промисловість була переважно приватною. На кінець 1920 р. частка приватника у валовій продукції дрібної промисловості країни становила 70% [11.-С.72].

Нова економічна політика, яка мусила сприяти відновленню зруйнованого господарства, поставила перед дрібною та кустарно-ремісничою промисловістю ряд завдань. Відроджена галузь повинна була залучити до виробництва сировину, яку не могла переробити велика промисловість, постачати останній вироби, сировину та напівфабрикати, наповнити товарами споживчий ринок. Оскільки дрібний виробник досить точно реагував на кон'юнктуру ринку і пропонував лише рентабельну продукцію, тому накопичення в цій галузі могли бути використані на розвиток великої промисловості. Також дрібна промисловість повинна була поглинути значну кількість безробітних.

Зважаючи на вищезгадані чинники, держава протягом 1921 р. видала ряд документів, якими визначила заходи сприяння розвитку дрібної та кустарно-ремісничої промисловості “як у формі приватних підприємств, так і у кооперативній формі” [15.-С.230, 232-233; 16.-Ст.323]. Слід зазначити, що вже першими документами передбачались пільги промисловим кооперативам, того часу як приватна ініціатива залишалась поза державним протекціонізмом.

Процес відновлення дрібної та кустарно-ремісничої промисловості мав можливість швидко здійснюватись у силу того, що не потребував значних основних та обігових коштів, мало контролювався державою і тому не зазнавав утисків з її боку. У силу цього реміснича промисловість Москви за кількістю зайнятого в ній населення вже в 1923 р. перевершила довоєнні розміри, а переписом 1926 р. було зафіксовано на 65% більше кустарів і ремісників, ніж в 1912 р. [7.-1928.-№ 7-8.-С. 53].

Керуючись документами центральних органів, місцева влада також приділяла увагу питанням розвитку дрібної та кустарної промисловості. У резолюції VI Московської губернської партійної конференції (червень 1921 р.) наголошувалось на необхідності створення сприятливих умов її розвитку [17.-С.263]. З метою обліку й регулювання кустарної промисловості в серпні 1922 р. при Московському виробничо-технічному управлінні було створено секцію кустарної промисловості [2.-1922.-10 августа).

Дрібна приватна промисловість Москви була представлена дрібними (нецензовими) підприємствами та кустарно-ремісничими промислами. До категорії нецензових належали підприємства видобувної та переробної промисловості, які мали у своєму складі 15 та менше робітників при наявності механічного двигуна й усі промислові заклади без двигуна з кількістю робітників не більше 29. Кустарями та ремісниками вважались ті, хто працював самостійно, із членами сім'ї або з найманими робітниками не більше 3-х чоловік. Кустар відрізнявся від дрібного промисловця тим, що останній не брав участі у процесі виробництва, а лише здійснював керівництво. Про галузі дрібного виробництва Москви та кількість зайнятих у них свідчать дані Таблиці 1.

Таблиця 1.

Розподіл загальної кількості закладів, промислових господарств і кількості задіяних осіб в дрібній (нецензовій) та кустарно-ремісничій промисловості Москви в 1925 р. [18.-С.308-311]

Групи виробництв	Кількість виробничих одиниць	Чисельність задіяних осіб
Видобування й обробка мінералів	183	322
Обробка металів	2262	3540
Машинобудування	83	300
Обробка деревини	1744	2890
Хімічна промисловість	372	980
Харчосмакова промисловість	1402	4175
Обробка твердих матеріалів тваринного походження	90	186
Шкіряна і хутряна промисловість	1170	1910
Текстильна промисловість	720	1762
Виробництво одягу та предметів туалету	33220	40104
Поліграфічна промисловість	350	728
Паперова промисловість	379	685
Науково-художня промисловість	1293	1791
По всіх групах виробництв	43268	59373

Отже, найбільш чисельними за кількістю виробничих одиниць і працюючих були такі галузі, як виробництво одягу та предметів туалету, обробка металів, обробка деревини та харчосмакова.

Москва належала до категорії міст промислово розвинутих регіонів, де дрібна промисловість була менш чисельною, ніж у містах тих районів, господарство яких було переважно аграрним. Тут питома вага дрібної буржуазії коливалась у межах від 6 до 10%, того часу як у менш розвинутих у промисловому відношенні регіонах вона сягала 30-50% [12.-С.57]. Перші роки непу позначилися зростанням дрібної промисловості. За період з 1921 р. по 1922 р. загалом по країні вона збільшилась на 60%, того часу як велика і середня – на 43% [5.-1927.-№ 2.-С.20].

Незважаючи на вищезгадані процеси, дрібна промисловість Москви за кількістю задіяних на виробництві працівників і вартістю виробленої продукції становила незначну частку промисловості міста. Так у 1924/25 господарському році чисельність працюючих у нецензових підприємствах становила 2,2% загальної кількості робітників міста, у кустарно-ремісничій галузі їх налічувалось 5,1%, а вартість валової продукції складала відповідно 3,0% та 5,8% [7.-1927.-№ 5.-С.34].

Слід зауважити, що дрібне виробництво не було соціально однорідним. Переважали кустарі та ремісники-одинаки, яких у місті нараховувалось 38 365 чоловік. Найману робочу силу використовували 2 878 промислових об'єктів, де були задіяні 7 738 працюючих. Решта промислових одиниць (2 878) функціонувала, використовуючи у виробництві членів власних родин [18.-С.308].

Дрібні промислові підприємства відрізнялися своєю прибутковістю. Найменші прибутки мали ремісники-одинаки, дещо заможнішими були ті, що працювали із членами своєї сім'ї. Взагалі майже половина всіх кустарів міста в 1926 р. належала до категорії з низькими прибутками до 1 200 крб. на рік. Незначною (1,6%) була питома вага дрібних виробників, річні прибутки яких становили понад 6 000 крб. на рік, того ж часу вони давали $\frac{1}{4}$ загальної суми чистого прибутку всіх кустарів [19.-С.87].

Про значне соціальне розшарування в даному секторі промисловості свідчать також заробітки кустарів і ремісників за місяць, які у 1928 р. коливались у межах від 10 крб. до 600-800 крб. [3.-1928.-28 февраля].

Дозволивши розвивати дрібну та кустарно-ремісничу промисловість, держава водночас прагнула поставити цей процес під контроль. Ефективним засобом контролю могла стати кооперація, підпорядкована державним органам. Однак під час організації кооперативів зіткнулись протилежні інтереси держави і дрібного виробництва. Природа останнього завжди мала ринкові риси, того ж часу держава в роки непу постійно прагнула контролювати ринок, посягаючи тим самим на головну його складову – свободу вибору. Саме тому кустарі та ремісники не поспішали вступати до кооперативів. Варто також враховувати, що кооперативна система в перші роки непу була недосконалою, діяла неефективно. Так журнал “Экономическое строительство” за січень 1924 р., подаючи інформацію про стан кустарної промисловості Московської губернії, констатував, що приватні підприємства у господарському відношенні міцніші від промислових кооперативів і випадки їхнього закриття були поодинокими, того часу як за 1923 р. було ліквідовано 295 кооперативів. За даними на листопад 1923 р., в губернії було об'єднано в кооперативи лише 12% загальної кількості кустарів і ремісників [7.-1924.-№ 1.-С.80].

У наступні роки продовжувався процес кооперування. У 1925 р. із 25,1 тис. ремісників Москви [7.-1927.-№5.-С.34] до Московського Союзу Промислової Кооперації (Москопромсоюзу) входило 6 453 [7.-1925.-№7.-С.69], тобто було кооперовано 25,7% дрібних виробників. По РРФСР цей показник становив 20%, в Україні – 15% [5.-1927.-№5.-С.28]. Вища питома вага кооперованих дрібних виробників Москви була спричинена специфікою функціонування даної категорії промислових підприємств.

Дрібна та кустарно-реміснича промисловість міста була представлена галузями, які використовували у виробництві переважно дефіцитну сировину та напівфабрикати. Тому особливістю розвитку даної категорії підприємств був їхній зв'язок з великою фабрично-заводською промисловістю. Саме великі фабрики постачали їм сировину та підпорядковували окремі стадії виробництва своєму регулюючому та контролюючому нагляду. Вказана особливість сприяла концентрації дрібної промисловості в роки непу саме у Москві. На середину 20-х рр. у місті працювало 64,1% робітників нецензових підприємств [20.-С.177] і діяло 75% кустарно-ремісничих об'єктів губернії [7.-1924.-№ 1.-С.80].

Цікавим є той факт, що сучасні процеси розвитку малого бізнесу у виробничій сфері Московської області мають аналогічну тенденцію, а саме – діяльність більшості дрібних підприємств пов'язана технологічно з великими та середніми промисловими об'єктами Москви [21.-2003.-№ 7.-С.50].

Оскільки велика фабрично-заводська промисловість в роки непу знаходилась у руках держави, то остання могла регулювати постачання дрібного виробника сировиною, використовувала такі важелі впливу, як податковий тиск, обмеження кредитування, разом із тим підтримуючи кооперацію. Щоб вижити у таких умовах, кустарі та ремісники змушені були вступати до кооперативу. Найбільшим був ступінь кооперування у текстильній та металообробній галузях, які постачались виключно державними підприємствами міста. Того ж часу деревообробні та шкіряно-взуттєві підприємства об'єднувались у кооперативи повільнішими темпами, оскільки сировину купували на ринку [3.-1928.-3 февраля].

Незважаючи на тиск з боку держави, процес кооперування кустарів і ремісників відбувався уповільненими темпами. На початку 1928 р. у Москві було кооперовано 40% їхньої загальної кількості [3.-1928.-3 февраля]. Враховуючи той факт, що серед кооперативів існувала значна кількість псевдокооперативів [3.-1927.-2 июля; 1928.-28 февраля, 24 мая, 15 июня], можна стверджувати, що відсоток кооперованих дрібних виробників у місті був нижчим. Основна їхня маса представляла приватний сектор кустарно-ремісничої промисловості.

У контексті даної проблеми варто зауважити, що державні організації були не єдиним постачальником сировини, організаторами збуту товарів і кредиторами кустарів і ремісників. На ринку діяли також приватні посередники, до яких і звертався у разі потреби некооперований дрібний виробник. Зокрема в середині 20-х рр. московські кустарі, які не входили до системи промкооперації, отримували 40% сировини від приватника, 20% – від замовника і 40% від державних органів, а реалізували 55% своєї продукції приватнику, 20% – державним органам і кооперації та 25% – споживачеві. Навіть кооперовані дрібні виробники на 15-17% обслуговувались приватним капіталом [22.-С.233-234].

Враховуючи постійний товарний голод, держава була зацікавлена у розвитку дрібної та кустарно-ремісничої промисловості. З метою стимулювання розвитку цієї галузі 12 травня 1925 р. було ухвалено постанову ЦВК і РНК СРСР “Про податкові пільги для міських кустарів і ремісників”

[23.-1925.-№32.-Ст.213]. Приділялась увага даній галузі й на III з'їзді Рад СРСР, де у постанові про стан промисловості наголошувалось на необхідності не лише пом'якшення оподаткування, а й надання кредитів, постачання сировиною, напівфабрикатами і матеріалами, організації збуту кустарних виробів тощо [15.-С.487-490].

Активізувалась робота і на місцях. 2 червня 1925 р. при Московському губплані було створено комітет сприяння кустарній промисловості. Його завданням було обстежити промисли та виявити загальну кількість, майнове становище, соціальний склад кустарів, їхній розподіл по окремих промислах, умови виробництва, ринки збуту і закупівлі сировини та знарядь виробництва, умови фінансування та фінансові зв'язки з торгівельними, промисловими та кредитними державними органами і підприємствами. Одним із важливих завдань було визначення кількості кооперованих кустарів і кустарів-одиначок, а також розробка загального плану вдосконалення виробничої діяльності [7.-1925.-№ 8.-С.77-78].

Певні пільги, надані кустарно-ремісничій промисловості, призвели до збільшення кількості працюючих у ній. Так у 1926 р. у дрібній і кустарно-ремісничій галузях Москви вже нараховувалось 74 331 чоловік [24.-С.22]. Того ж часу суттєво змінити ситуацію на краще у дрібному виробництві не вдалось. Як стверджує І.А. Козлов, з початком індустріалізації виникла проблема “первинного накопичення”, у ході якого відбувався “нееквівалентний обмін на користь державної промисловості”. На шляху цього процесу ставала сфера діяльності вільного підприємництва [11.-С.79-80]. Тому було взято курс на витіснення приватного капіталу з торгівлі, цензової промисловості, зі сфери діяльності посередницьких, заготівельних і кредитних організацій. Це негативно позначилось на дрібному виробництві, оскільки воно було міцно пов'язане з вищезгаданими сферами обертання приватного капіталу. Зокрема в 1924/25 р. сума обігу нецензових приватних підприємств Москви становила 48 318 тис. крб., у 1925/26 р. вона збільшилась до 62 665 тис. крб., а в 1926/27 р. зменшилась до 44 641 тис. крб. [4.-1928.-№ 6.-С. 60)].

При вивченні умов функціонування дрібного приватного виробництва в роки непу варто звернутися також і до системи оподаткування. Кустарі, ремісники та дрібні промисловці повинні були вибирати патенти на особисті промислові заняття або на підприємства. Промислові об'єкти, які мали найману робочу силу, сплачували ще й зрівнювальний збір. Значні суми сплачувались дрібними виробниками за прибутковим податком і квартирною платнею. У Москві загальна сума вказаних вище платежів складала для ремісника-одиначки 81 крб. на рік, а для власника підприємства I розряду – 211 крб. 88 коп., що становило в середньому 57% їхніх прибутків [6.-1925.-Вып.4.-С.88,90].

Окремі дрібні виробники самостійно реалізовували свою продукцію на ринку і в такому випадку мусили придбати ще й патент на право здійснення торгівлі. Загалом за всіма податками та платежами дана категорія підприємців сплачувала значні суми, причому більшою мірою оподатковувались виробники з невеликими прибутками. Послаблення податкового тиску відбулось у 1925 р., того ж часу інші чинники не дали змоги суттєво покращити ситуацію у сфері дрібного приватного виробництва. У грудні 1928 р. за постановою РНК “Про заходи боротьби з псевдокооперативами” посилювався податковий тиск на некооперованого кустаря [25.-1929.-13 января].

Наприкінці 20-х рр. держава диференціювала політику щодо різних груп кустарної промисловості. Найбільш сприятливі умови було створено для промислів, які базувались переважно на ручній праці, використовували недефіцитну сировину та були трудомісткими. До виробництв із використанням дефіцитної сировини (саме вони були представлені в промисловості Москви) застосовували певні обмеження: дефіцитна сировина та напівфабрикати відпускались лише по лінії промислової кооперації, ціни на продукцію регулювались державними органами, продукція, що виготовлялась з дефіцитної сировини, повністю реалізовувалась по лінії державних і кооперативних споживачів тощо [4.-1928.-№1.-С.11].

Отже, в роки нової економічної політики держава спрямовувала зусилля на відновлення дрібної та кустарно-ремісничої промисловості з метою подолання економічних проблем. З перших кроків у цьому напрямку виявились наміри поставити під контроль дану галузь та не допустити розвитку приватної ініціативи. Особливими були процеси відновлення та функціонування дрібного приватного виробництва Москви, спричинені специфічним галузевим розмаїттям. Не витримавши конкуренції з великою індустрією, яка концентрувалась у місті, на кінець 20-х рр. згорнули свою діяльність нецензові приватні підприємства. Кустарно-ремісничу галузь поступово ставилась під контроль за допомогою системи союзної кооперації, податкового, кредитного тиску тощо. Однак цей процес відбувався досить повільно, тому навіть на кінець означеного періоду приватний сектор дрібного виробництва Москви становив ще значну частку.

Джерела та література

1. Економіка України: Політико-економічний журнал Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції України, Міністерства фінансів України та НАН України. – К., 2003.
2. Экономическая жизнь: Ежедневная газета СТО. – М., 1922.
3. Торгово-промышленная газета: Орган ВСНХ СССР. – М., 1927, 1928.
4. Вестник промысловой кооперации: Ежемесячный журнал. Орган Всекопромсовета. – М., 1928.
5. Плановое хозяйство: Политико-экономический журнал Госплана СССР. – М., 1927.
6. Экономическое обозрение: Ежемесячный журнал. – М., 1925.
7. Экономическое строительство: Ежемесячный журнал Моссовета рабочих, крестьянских и красноармейских депутатов и Оргбюро Центрально-промышленной области. – Пг.; М., 1924–1928.
8. Рыбников А.А. Мелкая промышленность и ее роль в восстановлении русского народного хозяйства. – М., 1922.
9. Мингулин И.Г. Пути развития частного капитала. – М.; Л., 1927.
10. Вестник Московского университета. Серия: История. – М., 1990
11. Историческое значение нэпа: Сб. науч. тр. – М., 1990.
12. Жиромская В.Б. Советский город в 1921–1925 гг.: проблемы социальной структуры. – М., 1988.
13. Лютов Л.М. Частная промышленность в годы нэпа (1921–1929). – Саратов, 1994.
14. Центральний муніципальний архів Москви.
15. Решения партии и правительства по хозяйственным вопросам: В 5 т. – Т. 1: 1917–1928 гг. – М., 1967.
16. Собрание узаконений РСФСР. – М., 1921.
17. Алещенко Н.М. Московский Совет в 1917–1941 гг. – М., 1976.
18. Мелкая и кустарно-ремесленная промышленность СССР в 1925 г.: Тр. ЦСУ. – М., 1928. – Т. XXXIII. – Вып. 2.
19. Статистика и народное хозяйство: Статьи и материалы. – М., 1929. – Вып. 4.
20. Москва и Московская область. Статистико-экономический справочник по округам. 1926/27–1928/29 гг. – М., 1930.
21. Экономист: Ежемесячный научно-практический журнал Министерства экономики РФ. – М., 2003.
22. Московский Совет. 1917–1927. – М., 1927.
23. Собрание законов и распоряжений рабоче-крестьянского правительства СССР. – М., 1925.
24. Всесоюзная перепись населения 1926 года. – Т. 26. РСФСР. Отдел II. Занятия. – М., 1930.
25. Известия ЦИК СССР и ВЦИК Совета рабочих, крестьянских и красноармейских депутатов. – М., 1929.

Summary

The politics of the Soviet State concerning the private small and cottage industry during the period of the New Economic Policy (the case of Moscow) are the subject of the article. On the representative sources base the author proved that the Soviet government was interested in development of the private small and cottage industry in order to overcome the economical crisis in the country.

Ю.П. Волосник

ДЕРЖАВНИЙ АПАРАТ ТА ПРЕДСТАВНИКИ НОВОЇ БУРЖУАЗІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗЛАМУ НЕПУ (КІНЕЦЬ 1927 – ПОЧАТОК 1930-х рр.)

У сучасних умовах, коли в незалежній Україні створюється соціальна модель ринкової економіки, набуває особливої актуальності вивчення та критичне переосмислення багато в чому повчального досвіду взаємин між представниками різних ланок державного апарату та приватними підприємцями в роки непу, особливо на етапі його зламу. На жаль, ця проблема знайшла лише епізодичне висвітлення у вітчизняній історіографії [1; 2; 3].

Мета статті – проаналізувати вплив процесів зламу непу на розвиток взаємовідносин між представниками державного апарату та нової буржуазії України.